

HaRav Yosef Eliyahu Henkin
Jan. 28, 1996

פירושי איברא סימן ד

ד"ן ארש אשה בערכאותיהם כמנהגם, ואחר זה שהו יחריו הרבה זמן בחוקת איש ואשתו שהיא אשת איש בזה, ואינה יוצאה בלי גט גם יבואר בו דין פילגש ומהותה לשיטות שונות, וביחוד יבואר דעת הרמב"ם, שאף שסובר פילגש היא בלי קידושין, אפילו הכי אשת איש היא וצריכה גט

ה) ומפורש בניטין יוד שכל השטרות העולים בערכאות שלהם כשרים, ואפילו ניטין וקרושין אם כתבם ישראל ועדי מסירה ישראל, ואף כשעושה ע"ד הערכי הריהו כעושה לנמוסיות בעלמא, ואין כאן כונת מצוה, אלמא בעינין כונת קנין בקדושין והיתר הקנין בניטין, אבל לא כונת מצוה, ולפי זה האידנא נמי אותם המארשים בערכאות אם יהי שם קדושי כסף או שטר שנכתב לשמה ונעשה בפני עדי ישראל מקודשת גמורה היא, דהכונה לקנין אישות היא היא כונת קדושין, ואם אין באותה שעה עדי ישראל, או חסר פעולת הקנין שעל פי דת, הכונה מיהא מועילה לענין זה, שהביאה שאחר כך היא כמכוין לקנות על ידה כמו שביארנו בסימן ג' בכל הני דאמרינן בהו כגמרא דהוי קדושין בכיאה שאחר פסול בקדושין, שבודאי אין שם כונה לקנין גלוי בשעת מעשה אלא דהכונה הקודמת מועילה עתה (עיין סימן ג' מאות י"ד עד י"ט), וכן

הוא הדין בכל מיני פסול הן מחמת חסרון עדים כמו שהבאתי אות י"ט שם בשם רי"ז וש"פ והן שאר פסולים ואין חילוק בין אסורה לו או מותרת לו ובין בשר לפרוץ וכדומה בכהאי גוונא שירעינן ודאי שחפץ באישות, וזה נזכר גם בריב"ש סימן ו'. וע"ד פסק הריב"ש בסימן ההוא נדבר בע"ה בסימןה. דשם מיירי במומרין והעדים מומרין, וכן אותם שנתחזקה בפניהם ובאופן זה פסקו כהריב"ש דמותרת, אבל אותם המצויים במדינתנו שלא יצאו מכלל ישראל, ומקיימים כמה מצוות שבתורה, אינם בכלל זה, ופשיטא דאם נתחזקה לאשת איש בפני ישראל כשרים, שמה שנרשמו בערכאות אין מגרע דין אשת איש בזה כלל דהרי אנו רואים שכל פורקי עול אפילו הכי רוצים באישות על פי ד"ת, ואפילו אותם שנרשמו בערכאות כמעט כלם חוזרים ועושים נשואין על פי ד"ת, וממילא צריך לחשוב בכלם גם כן שעשו גם נשואים על פי ד"ת, ואמירתה או אפילו אמירת שניהם לא מהני להפקיע קדושין אפילו במיגו, דהוי מיגו במקום עדים. דהחזקה שנתחזקו באישות ערות גמורה היא, וכבר העירונו על לשון הירושלמי בקדושין „איש ואשה שבאו ממדינת הים" שבא להורות שאפילו באו ממקומות שאינם בני תורה, ומרוחקים מהיהרות אפילו הכי חזקתן באישות חזקה היא אפילו למות על ידה, ואפילו ברור לנו בעדים שלא חזרו ונתקדשו כדת ישראל הוי קדושין על ידי הביאה, דמה שלא עשו כהוגן על פי ד"ת אינו מונע מכונת קנין, דהא גם במגרש אשתו ולן עמה בפונדקי ודאי עשה שלא כהוגן וסופו לחזור ולקדש ולברך, ואפילו הכי ביאתו חשובה קידושין דלקנין כמכיון. אף שאינו מכיון לעשות על פי ד"ת. ורבים מהאחרונים החמירו בזה אפילו באסורה עליו.

ו) ולפי מה שכתבנו שאפי' הכנים אשה לנשואין ולא קידשה כלל, אפילו הכי מכיון שנתחזקה אחר כך לבעולה אשת איש הויא, דהחזקה עושה גם כונה לקנין, וגם הוי עדים, דכלנו עדים על פי חזקה — צריך לבאר מה זה פילגש, אָמנם משמעות הגמרא שבת נ"ז והירושלמי יבמות גבי אחיתופל שהתיר גלוי עריות לאבשלום לבוא על פילגשי אָביו ומדרשים בראשית רבה ל"ב ול"ה דפילגש אשת איש הויא, ולענ"ד נראה דגם להגירסא של רש"י סנהדרין כ"א דפילגשים בקדושין ובלי כתובה, אין זה דוקא קדושי אירושין, קודם שמכניסה לביתו, אלא שחזקת פילגשות היא גופא עושה קדושין, וכן להרמב"ם דגרים פילגשים בלי קדושין, אין הכונה שאינה אשת איש, אלא דלא נהג בה דרך כבוד באירושין מוקדמים, והחילוק הוא רק בגירסא אבל הכונה אחת. ונבאר זה בע"ה להלן — אבל להראב"ד והרמב"ן וההולכים בשיטתם דפילגש דין פנוי יש לה, צריך להבין הטעם שהרי אם אינה מיוחדת היא בכלל קדשה לכמה פוסקים, ואם מיוחדת הרי זהו גדר אישות, וקונה אותה בחזקת ביאה ולמה היא פנוי? ובפשטות יש לומר דפילגש אין כאן חזקה, כמו

שכתב הראב"ד רעיקרה לעבודה ולשמש הבית ולפרקים למשכב, וכלשון המדרש בויקרא דשהולך אל פילגשו הוא הולך במטמוניות, ואין הכונה על עצם התשמיש שהרי גם באשתו ישראל קרושים הם ואין משמשין בפני בני אדם, אלא הכונה על היריעה, שאין זה ידוע לכל שהוא בא עליה

כב) ואפילו לרמב"ן דסובר דפילגש פנוי היא הריהו מפרש דהוא

באופן שרוצה שלא תהא קנוי לו ולא תהא

אסורה על אחרים, אבל ברוצה לקנותה ולאוסרה אין זו פילגש אפילו שלא קידשה כדת, דכבר כתבנו ענין קדושין הוא הרצון לקנין ואין זה שייך לכונת מצוה, והרי גם בנכרים מצינו נשים ופילגשים, כמו בנחור דכתיב ופילגשו ושמה ראומה, ובאליפו ותמנע היתה פילגש ועל כל פנים כשנקראת בשם אשה ולא פילגש, אין שייכות דין פילגש לכאן כלל, דפילגש עיקרה לעבודה, וגם בלשון האומות יש חילוק בין פילגש ובין אשה. — וכל מה שהתירו הראשונים הי באופן זה שהיתה מוחזקת לפנוי, שלא הי מקפיד עליה, שלא תבעל לאחר, ואין כאן חזקת אישות אלא חזקת בעולת זנות, וכן בעובדא דהצ"צ החד"ש היא באופן זה שהי לו אשה, ועוד היתה לו זונה שהי רגיל עמה, ואף בזה החמיד למעשה, אבל בנשואי קארט שלוקחה לשם אשה, אפילו אינה מתקדשת באותה שעה, מפני חסרון עדים או פעולת הקנין הנה היא נעשית אח"כ א"א על ידי הביאה, שהרי היא ביאת אישות, וחזקה שביאתו היא לאישות, ואין צריך כאן ראייה על ביאת אישות מדלא ניחא לו למיעבר איסורא, דהא ודאי ידעינן דרוצים בביאת אישות, וסתמא כמכוינ דמי בזה דכונה קמייתא מועיל בזה וגם כיון שנתחזקה באישות אמדינן דקידשה גם כדת משה וישראל, ואין נאמנין לומר שלא היו קדושין. — ואולם אם נרשמו בערכאות לזמן, ונתחזקו בנשואין לזמן יש לדון בזה, ועיין מה שכתבנו בריש הסימן.

כג) וכל זה דלא כתשובת בית אב אה"ע סימן י"א — ומה שהוסיף

בסופו דאיה להקל מזה שהניח אותה וכדת, ורצה לדון

שהוכיח סופו על תחילתו דברי תימה הם דאחד שנתחזקו באישות אפילו יצעוק ככרוכיא שלא כיון לקדושין לא יועיל לו, והוכחה תועיל לו, ודין זה מצינו לענין האומר כתבו נט לאשתי והעדים כתבו ונתנו, שהבינו כן מדבריו שכך דעתו ואפילו הכי החמירו חכמים כיון שלא אמר מפורש תנו, וכזה השוו דין נפל אחד כך לדין מפרש ומסוכן שכתבו לחוד סגי לו, אבל היכא דידעינן שהוא לאישות מה תועיל לו מעשה שאחד זמן, וכלום אין מצויים

המקדשים כדמ"ו ובורחים מנשותיהם, ביחוד פה באמעריקא — והראי שהביא מהט"ז בסימן קנ"ו שכתב דלהכי בבא על שפחתו פסק הטור דפוטד אשתו מן החליצה דודאי שחררה, ובבא על אשה דעלמא לא אמרינן דבא עליה לשם קדושין, דאם הי' מכוין לקדושין הי' אומר עיך שם זה ודאי אמת הוא שהחפץ לאסור אשה לעלמא מפדסם הדבר, שעיקר האיסור בא על ידי הפרסום דאנן סהדי, וכיון שלא פירסם ניכר שלא רצה לאוסרה, אבל לענין שלא יהא בכלל בא על השפחה אין שייך זה לפירסום, באותה שעה — ושם אין זה משום הוכיח סופו על תחילתו אלא הוכיח תחילתו על תחילתו, (בסימן קמ"ט). ואין זה ענין לכאן כלל וכבר הזכרתי דגם הריב"ש כתב בסימן ו', שהיכא שנושאה לאישות אין צריך כאן לחזקת כשרות דזה גופו מחזיק שבועלה לאישות וקנין, וההיתר דשם מצד אחר קאתי עלה, ונבאר זה אי"ה בסימן הבא.

וכן משמע לשון הטור סימן כו', שכתב ואפילו לא בא עלי לשם זנות אלא לשם אישות בינו לבינה אינה נחשבת כאשתו" משמע דאם הי' בעדים לא בעי כונה לקדושין אלא לאישות, דהא מקודם נקט שם הטור לשון קדושין, ומשנה אחר כך ללשון אישות, ולענין עדים כתב שם הב"ש ס"ק א' מהרמ"א דס' קמ"ט, דאם הי' גלוי שנושא אותה לשם אישות הוי קדושין בביאה, והטור והמחבר מיירו שלא היה בגלוי, ועיין בפ"ת שם בשם המקנה, דאפילו אם מקודם בעלה בע"ז, אם אחר כך דר עמה באישות צריכה גמ, לענין דינו של הריב"ש בסימן ו' ואפילו בנתייחדו בעדים או גלוי לכל אשת איש הויא.

פירושי איברא סימן ה

דין מומר שנשא מומרת אצל הכומר שלהן בפני ערים
 הרומים להם, שהריב"ש מקיל בזה שאינה צריכה
 גט אם נתגיירה, והח"מ וב"ש מחמירים אם משמרים בצנעה
 רת יהורים, והמקנה מחמיר באם נתייחרו אחר שנתגיירו
 מכאר הטעמים שנאמרו בזה ושאין להכיא מזה ראייה לדין
 נושא בערכאות

גם יבואר בו אירושין הנהונים בכמה מדינת על ידי
 טבעת או כסף בלא אמירה ואין יודעים שצריך גט אחר
 מעשה כזה, כשהוא בלי בלי חופה ובלי ברכה

והצעה לתקנת עגונות

והעיקר

ד) והעיקר נראה בזה דישראל הדר בקרב בני ישראל שכלם שומרי תורה ומצוה, והו פוקר ופורש מהצבור בגלוי פנים לעבור על תורת ה' לחלל שבת בפרהסיא, או לכפור בדברי רז"ל אִז הריהו כמין, וגרע נמכרי, אבל בשנמצא תדיר בין האומות, אפילו עו"ז כיון שלתיאבון הוא, אִז אם כשבא בין ישראל הוא אומר שהוא ישראל, כבר אינו אוסר יין נסך, כדמשמע לשונו של הר"י שאפילו אינו רואים בו אותות תשובה, כיון שאינו פוריק לגמרי, אין דינו כנכרי ואין מגעו אוסר

וכן גם בזמינינו ובדורות הקודמים מעט, ראינו שבמקום שהפורקים יצאו מעצמם בגלוי פנים דנום כנכרים והחמירו בזה הרבה, אבל במקומות שכבר אבותיהן והבריהן פרצו בחילול שבת וכדומה מצד קושי הפרנסה, ומצד רוח פרצים שהקיה חלק גדול בעו"ה מאחב"י, בודאי יש בזה דין התחלת דברי רבינו יונה שאם אומרים שהם יהודים אינם אוסרים יין, וכל שכן כשמוחזקין שנוהגין בכמה מצוות, והרבה מהם מבקרים תדיר בתי כנסיות ומדרשות, ותומכים בישיבות ות"ה, ואִז פונים אליהם לעזרה תמיד, ושומעים דברי תוכחותינו, אפילו שאינם מקבלים אותם לשעתו, וראי נראה דאין אוסרין יין, וכבר כתבו בזה הענין הנאון הקדוש בעל בנין ציון, ע"ד מחללי שבת שבארץ אשכנז, שנוהגים בהרבה דברים כישראל ואפילו מקדשים ומתפללים בשבת, שאי אפשר לומר עליהם שיינם אִסור, וכן הנאון בעל אִזני יהושע על רבר יהודי אִמערקאָ כתב כן, עיין שם, והרי סברא של מנהג אבותיהם בידיהם נאמרה בנמרא להקל באיזה ענין אפילו בנכרים, וכן כתובה לענין קראים, וכ"ש שיש להקל בזה בנרון רידן.

ט) ועל כל פנים במומר מכמה דורות ונשתקע יהדותו ונאשו ממנו, אי אפשר לדון לודאי קדושין, כמו שהבאנו באות א' הרבה אחרונים סוברים כן, וגם יש לדון בזה מצד שיור בקדושין, לפי מה שהזכרנו דהיכא דהתנאי ידוע מעצמו, ואין צריך להתנות יש לומר דאין לדון בזה דין מתנה על מה שכתוב בתורה, וכחוצ דמיא (עיין ריש

סימן ר') והיינו אם מנהגי האומות שיוצאה בלי גמ, ושניהם מגרשים זא"ז, או שאין מכוונים אלא קנותה ולא איכפת להו בהיותה מופקרת גם לאחרים, שאף שכתבנו מקורם רלא מצינו בנמרא וראשונים שיצטרך כונה לקדושין על פי תורתנו הקדושה, — ובפשוט משמע רסני בכונת קנין אבל הקנין צריך שיהא עולמי ומשולב עם האיסור (כרלעיל ריש סימן ר'). וכ"ש אם גם הערים היו מומרים, וכן מה שנתחזקה אחר כך באישות הי' הכל בפני מומרים וראי יש מקום להקל, כל זה הוא טעם הריב"ש סי' ו' והתשב"ץ והתה"ד סי' ר"ט ושאחריהם שהקילו כגון זה, וכנראה צרפו לזה גם הסברא של אפקעינהו כיון שעשה כך בפני הכומר; כדי שלא לייקר שם אליל, וגרע משאר עשה שלא כהוגן. — וכל זה אין ענין לארש אשה בערכאות ושהה עמה אחר כך באישות בתוך בני ישראל שהרי מעשים בכל יום שמארשים בערכאות וחוזרים ומקדשים לפני רב כרמ"ו וחייהם אין מעירים כלום שאין חפצים באישות בתורת ישראל, והוי כשאר מקדש בלי עדים ושהה אחר כך באישות שהיא מקודשת כדברי ריא"ז קידושין פ"ד וש"פ. וגם כיון שנתחזקו באישות סתם אין נאמנין לומר שלא היו להם קדושין כרמ"ו. ודוקא בנתחזקה בתורת זנות, אף שהיא קבועה לו, בזה צדדו איזה מהאחרונים להקל אפילו הכי למעשה החמירו עיין צ"צ החדש.

יב) וכן מה שדימה זה לפילגש ולפנוי סתר זה שם בעצמו, "דכיון

שנשאה והתנה עמה להיות אשתו הו"ל כמדבר עמה על עסקי קידושיה בשעה שנתייחד עמה ואין צריך לפרש דהוה לו כמו שפירש ואמר לעדי ייחוד דדעתו לבעול לשם קדושין", ואמנם עיקר ההיתר הוא כעין עובדא דשם "שמספר שבתחלה חשבה להנשא לאנוס כדת משה ויהודית ואחר כך בא גוי אחר אוהבו של אותו אנוס החפץ בה ודבר על לבה להנשא אליו" וכל זה לכאורה אינו שייך כלל לענין ולמה כתב זה, גם מה שכתב שבא "גוי" וכוראי כונתו אנוס, שבגוי אין באן שאלה ולמה קרא את הראשון אנוס והשני "גוי", ואמנם, יובן זה על פי מה שכתב הריב"ש בסימן ר' ובסימן י"א שבתוך האנוסים היו הרבה מינים, אי' שהיו אנוסים ממש; ובסתר שמרו כל דיני חתורה, וכשהי' יכולת בידם לברוח ברחו ממקום הגזירה; ב' שהורגלו בעבירות מתחילה באונס ואחר כך נעשה להם כהיתר וצריך חקירת חכם אם דינם כישראל אפילו לענין לאסור יין במגע, מין ג' שנעשו מומרים להכעים, ומסיתים ומריחים ורודפים לכלל ישראל ודין מינים שהם והיו בהם הרבה שנחשבו על האנוסים, מפני שאבותיהם מן היהודים היו, אבל אמותיהם נכריות היו, ולא נתגיירו כלל, ועל פי דין, כנכרים נמורים חשוכי, ואלה היהודיות שנשאו לרשעים שבהם מאימה חכו תמיד לזמן שיוכלו לברוח מבעליהן כי לא כוונו לאישות, והי' ידוע זה לכשרים שבהם. — ואחר כל זה ההיתר שם פשוט וברור, שהאשה

היתה מן הכשרים, ובל מגמתה היתה לברוח מן המהפכה להתיישב בין היהודים, ולכתחלה כן היתה מחשבתה ורצונה, אלא שאחר כך בשבא "גוי" הבונה מן האנוסים הגרועים, וביון שידע מסתריה נתיראה ממנו ונתרצית לו עד שתמצא אפשרות לברוח, וגם כנראה הי' מסופק אולי הי' דינו כגוי ממש, שלא נודע אם אמו מישראל. וגם כתבנו לעיל שמומר מכמה דורות שנאשו ממנו היהודים הרבה פוסקים סוברים שדינו כגוי ממש, והרי שום עדים לא היו בפנינו, והכל הי' על פי דבורה ולא נתברר כלל אם העדים שידעו מאישותה עם "הגוי" האנוס אם בני עדות הם דמסתמא הם פסולי עדות, ועל כן התיר הריב"ש בנדון דידו, ובהי' שניהם אנוסים ממש ודרו בין אנוסים ממש מחמירים הח"מ וב"ש וטעמם ונימוקם עמם ואחר כל הנ"ל פשוט שאין לדון מזה לענין ישראל פושע שנשא בערכאות לשם אישות עלמית קנוי' לו ואסורה לכל שאף ששם לא חלו האירושין מהני מיהא לענין הביאה שאחר כך, ולא גרע מקטן שנשא אשה והגדיל עמה דהוי קדושין גמורים אחר כך אף שבשעתן לא חלו אפילו מדרבנן. והרי ידוע הוא שהפושעים נוהגים בהרבה עניני יהדות ונחשבים בתוך הכלל, ותומכים במוסדות התובה, וגם בעניני גטין וקדושין דוצים על פי דיני ישראל, ואין שייכות כל הקולות הנ"ל לכאן וממילא גם אם שבק לה אחר כך ואזיל לעלמא, אין שייך להוכיח על ההתחלה שגם כן לא הי' כתור אישות, כי בעובדא דהריב"ש גם מתחלתה כפי שביארנו היו יודעים שדעתה לברוח למקום ישראל, ובכך הוחזקה, וגם לא היו שם חזקה בפני ישראל, אבל כאן דבשעת חזקה הי' חזקת אישות, וגם החזקה היתה בפני עדים הגונים, אין שום מקום לומר הוכיח סופו על תחלתו, דרגילים בני אדם להחליף דעתם, אפילו לאחד כרי דבור וכ"ש לאחר זמן, וכל הני דחשבינן בחולין ל"ט: לא נתחזקו מעיקרא באופן אחד ע"כ אמרינן הוכיח סופו על תחלתו, גם התם לחומרא הוא, והוא ברור.

3) Engagements in America

יג) וראיתי להעיר כאן על דבר אירושין הנתונים פה באמעריקא. שהחתן מוסר טבעת או חפץ אחר להכלה, וידוע שהוא נותן זה לשם קנין אישות. וכך שם הטבעת טבעת של אירושין, ואמנם כשנותן לה בלי עדים ודאי שאין זה קדושין, אף שיש לדון בזה מדין סבלונות, דתליא במנהג המקום, ועל כל פנים כשנותן לה בפני עדים, אף שלא אָמד לה כלום, הרי כשמדבר עמה על עסק קדושין אי"צ אמירה, וכודאי יש כאן דבור ע"ד אירושין בתחלה, וזהו ממש אירושין שבימי הנמרא, וצריך גם כשחוזרין בהן. ומה שבמדינות האשכנזים אין נותנין גם כשחוזרין משידוכין היינו טעמא, שהישרוך נגמר על ידי קנין סודר שאין בו כח קדושין וגם הכתב תנאים אינו בא על חיוב הנשואין, אלא על חיוב הקנס וכן הקנין סודר גם מוכח מתוכו שאינו לקדושין, או שהקדושין יחולו לאחר זמן, שהרי כתוב שם שהחתן יקח את הכלה בזמן מיוחד בחופה וקדושין, אלמא שאין עכשיו קדושין, וגם מנהג רודות הקורמים שהתנאים היו נכתבים על שם המחותנים ובאי כח ולא על שם החתן והכלה, והבטחת האבות שישאו הבנים זה את זה ודאי אין בזה קדושין, ואפילו הכי אנשי מעשה נזהרו מאד שלא לחזור מתנאים, ומדגלא בפיהם כי מוטב להתגרש אחר כך. —

אבל באירושין של כאן, והם הם הנהוגים בכמה מדינות הספרדים שאין להם גמד שידוך על ידי ק"ס או שטר תנאי על הקנס, אלא על ידי טבעת אירושין אפילו בלי אמירה כיון שכונתו לקנותה בזה, וידועה כונתו לה, אם יש עדים שם הרי זהו קדושין ממש, וצריך גם אחד זה. ובהיותי במדינות הספרדים שבקוקו וחקרתי היטב אחד מנהגם בזה ונתברר לי שנותנים לכונת קנין אישות, וגם נודע לי שלפנים היו מסדרים ניטין בזמן שקרה מקרה חזרה ביניהם, אלא שמאז החלו האשכנזים לבוא שמה בתור אודחים, ואינם בקיאים בשפתם וכונתם, אלא אומרים להם בלשון הקודש שעשו שידוך, וחפצים לחזור, מאז החלו באיזה מקרים להקל בזה בלי דעת הענין וצווחתי על זה בכדוכיא, והצעתי הדברים לפני הנאון ר' מלכיאל מלאמזא זצ"ל, והגר"ח מבדיסק זצ"ל ועוד רבים ששל"ח, ושחיים אתנו היו והצדיכו גם, ואפילו בספיקות החמירו, ועיין בית יוסף סימן מ"ה בשם תי' רשב"א ס' אקפ"א, ממש כהאי גוונא, ופסק דהוי קדושין.

יד) ואיזה מחכמיהם דנו לפני להקל בזה מפני שנהגו שלא להצדיק גם, והוי כמתנים שלא תצטרך גם, אבל כבר כתבתי שתנאי כזה הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, כי כל המקדש והנושא אשה אין צריך שיחשוב שיצטרך גם, כי זהו דין שהטילה תורה עליו, וכחאי גוונא בשאר דיני אישות, ועל כן אפילו יתנה בפידוש הוי מתנה על מה שכתב בתורה, כל שאינו כפי חיובי ודיני אישות שבתורה. — ויש שאמר לי שכונתם בזה הקנין שיתחייבו בקרושין, ולא שזה גופו קידושין הוה, ואמנם לענ"ד החיוב על הקרושין זה גופו ענין קרושין הוא אם נעשה בקנין המועיל לקרושין, דכל קרושין הם התחלת הקנין כלשון הגמרא כסף שאינו גומר (קרושין ה) ומה שלא נתקדשה אחת מבנות שאול לרוד על ידי הדיגת גלית, שם לא התנה שאול עם אדם, אלא הקהל הם שחייבו בכך את המלך ליתן בתו לאיש שעל ידו יושע ישראל, ועל כן לא נתקדשה מיכל לו עד מאה ערלות פלשתים, ודנו אז בזה אם דעתו אמלוח או אפרוחה, (סנהדרין י"ט:) אבל אם שאול עצמו הי' מתנה בכך, היתה מקודשת תיכף טהדיגת גלית וכן אם היתה מתנה אחר כך עמו שבהריגת פלישתים תתקדש לא הי' צריך להבאת הערלות, כי דמי לשחוק לפני רקוד לפני שבפעולה גופה מקודשת (קרושין ס"ג). ועיין קרושין תוד"ה ל"א בשם הר"ר עזריאל, שלא ידבר עם אשה בעניני גימין וקרושין, מי שאינו יודע כטיב גו"ק, שהוא יחשוב שאינה מקודשת ובאמת

היא מקודשת. וקשה הרי קדושין צריך כונת קנין. ואם באינו יודע היאך תתקדש. ובע"כ כהאי גוונא שהוא רוצה לקנותה אלא שאי שצריכה גט.

אפילו הכי בעיא גט כנ"ל

טז) גם אין לנו לבדות מלבנו כונות חדשות שלא פירשו. וכיון שיודעין

אנו שכונתם לקשור אישות לא מצינו קישור אישות

אחר. שאינו קדושין. וכבר הבאנו ראייה מגמרא דקדושין ו'. דלא מסופק

בכל הני לישני שאינם מתקנת חכמינו ז"ל ומלשון הרגיל של בני אדם. כגון

עזרתי צלעתי סגורתי כו' אלא או לקידושין או למלאכה. הא כל שאינו

מכוין למלאכה. הנה כל קישורי אישות קדושין הם. וכן אין לומר דהוי

קדושין לאחר זמן כיון שלא הזכיר בכך. ולא דמי להא דאנשי אלכסנדריא

(בבא מציעא ק"ד) דשם היי כתוב כן בשטרי כתובותיהם. וכן אין לנו

לחדש כוונת של תנאי שלא תצטרך גט. ובכלל אין שייך ראייה מהמנהג אם

הוא מילתא דלא שכיחא. וגם הרבה פעמים אין עדים באותה שעה. על כן

התירו. אבל אם יש עדים לפנינו אין מקום בזה להתיר.

טז) הנה הוכחנו עד כה שכל הקולות שעל ידם מבטלין הקדושין

ומתירין אשת איש לעלמא. הן מופרכות. ואין בהן

סמיכה כלל וצריך לגרור גדר ולעמוד בפרץ נגדו. כי חזקת אישות היא

ערות נמורה ועל ידי זה גופה נעשית אשת איש. אפילו אם בתחלה לא

חלו הקדושין. ובקדושין בפומבי אפילו הוזמנו מהמסדר פסולים מתקיימים

הקדושין על ידי הכשרים — ואמנם ידוע הוא שהקולות נמשכות מפירצת

הדור וקלקולי החיים שעניני הענון מצויין מאד. ופה באמעריקא מזדמנים

בכל יום קובלנות של מעוגנות מלינשא. מסיבות שונות. וכשל כה הסבל

לשמוע אנקת נאנחות ואומללות וההכרח לחפש להן איזו עצה.

4) Solving the Aguna Problem

ובשנים האחרונות נתרבו עניני העיגון ביוראפ גם כן, והיא שאלה בוערת בכל העולם מה נעשה לאחיותנו להתירן מכבלי העגון כשבעליהן נאכר זכרן ולא נודע מקומם, ואפילו כשיודעים ולא צייתי דינא ומעגנות אותן, וכן כשמזדמין זיקת יבום חלילה, שעתה הוא דבר רגול, והיבמין לרוב, אין מתרצין להחלץ והן תעגנה חלילה עולמית, ומשום זה המציא פה הקולות, אבל מכיון שהוכחנו שאין מקום להם על פי דין הנה יקוב הרין את ההר, והאי קולא היא חומרא היא להאביר נפשות חלילה ולא תהא בזאת בישראל. ובודאי הי' צריך קבוץ של כל חכמי הדור לטכס עצה בדבר מה שאפשר לתקן על פי דין, כמו שהיו עושים חכמי הדורות הקודמים שהיו מתקבצים בירידים בקרעמעניץ, בסלוצק ובריסק לתקן תקנות נחוצות לשעה או לדורות, אף שאז היו הדרכים קשים ורחוקים, ועכשיו הרחוקים נעשו קרובים וקלים, שעל ידי מסילות הברזל ואניות באין עתה בזמן קצר מארבע כנפות הארץ, ובמקום שהולכים "שם ביתם עם" שיושבים כבבית ולא יחסר כל שם בודאי הי' צריך על זה כנופיא כללית מכל חכמי הדור לדון על דבר השאלות הבערות האלה, ואמנם מתקבצים גם בדורנו תדיר רבנים מחרדים באגודות הרבנים השונות, ובאגודת ישראל וכו', אבל כל זה בנוגע לחזוק התורה בכלל, אבל תקנות קבועות בעניני הלכה, וביחוד בענינים הנ"ל לא נשמעו מדורנו, בנראה מפני חמד הענין, או פשוט מפני שאין עצה לזה — ועל כל פנים נראה לענ"ד שצריך לישא ולתן בדבר הזה, אולי יש תקנה להציל נפשות לאלפים מעגון ומחטא וכו' ולשקוד על תקנת כנות ישראל.

יז) ובזה הנני מציע לפני רבותינו תקנה האפשרית לענ"ד אם יסכימו עליה כל חכמי ישראל באספה כללית מיוחדת לשם זה, וגם ידונו עליה בכתב מקודם לזה כדי שיתחזור הענין, מכל חלקי הסותר שבו ובטרם נבאר פרטי התקנה ואיכותה הנה עלינו לצאת בעקבות הרועים רבותנו שבש"ס ופוסקים, ועל דרך תקנותיהם, נציע אח"ז הצעתנו. התקנות מצינו פרטיות, היינו שכל אחד לפי מצבו דאג להציל אשתו מעגון, בעין היוצא למלחמת בי"ד בותב גם בריתות לאשתו, וכשביב מדע היו נוהגים לנרש נשיהם על תנאי מעבשיו ולאחר מיתה, או שעה אחת קודם מיתתו (גיטין ע"ב, ב"ה). ותקנו שהמפרש והיוצא בשירא והמסוכן ואמר בתבו אף על פי שלא אָמר תנו בותבין ונותנין גם לאשתו (גיטין ס"ה).

ויש תקנות כלליות כמו אין אנוס בניטין בתובות ג'. ועוכרא דנרש (יבמות ק"י) תליוה וקדיש לא הוה קידושין ב"ב מ"ח וכיטלו אינו מבוטל לרשב"ג. גיטין ל"ג וע"ש ל"ב: תור"ה ור"ג דבפני ב' אפילו רבי מודה ובכלל התקנות הפרטיות הן קדושין על תנאי שמצינו ב"פ כגמרא.

כ) ומצינו גם כן תקנות כלליות אחר חכמי הגמרא, שתקנו שלא יקדשו שלא בפני חבם ולא בפני עשרה ואם יקדשו יתבטלו הקדושין שהפקירו בית דין הכסף. ואפילו הכי למעשה החמירו בזה, דמ"א בשם מהרי"ק (אה"ע סימן כ"ח סעיף כ"א) ומהר"ם אלשק"ר מחלק בין תקנת קהל אחד לתקנת כל הקהלות שבמדינה. ועיין חת"ס אה"ע סימן ק"ח. וק"ט. ובמהרי"ט חלק א' סימן קל"ח בשם מהרשד"ם הביא שתקנו חרם על העדים שיהיו בעת קדושין בלי חכם, ומהרשד"ם התיר משום פסו"ע והמהרי"ט אסר ואפילו הכי לא ברירא לו, הן משום טעמו דמהרשד"ם וגם שמהר"י בירב פירש כונת החרם, להפקיע הקדושין, וגם הר"ר דורן נסתפק בזה והראנ"ח נסתפק מטעם כל מילתא כו' עיין שם. ועיין תשובת הרא"ש כלל ל"ה סימן א' שבית דין יכולין לתקן תקנה שלא לקדש בלי דעת או"א, וכל העובר על זה לא יהי קדושין אפילו בביאה. ואמנם כל זה הוא שהקדושין מעיקרא לא היו כהוגן, והוא בעין עוכרא דנרש, ובתליוה ויהיב, אבל אם הקדושין בשעתן כהוגן היו, אלא שרוצים לבטל מאיזו סבה שתהא אח"כ לא מצינו.

כה) ונברר הצעתנו על סדרה : כאשר מפני מצוקות הזמן ופרצת הדור עניני עגון נעשים למעשים בכל יום, הן משום זיקת יכום שאין היבם רוצה לפטור מהזיקה, והן שהבעל נופו עוזב את אשתו ברצון או באונס ונאבד זכרו, ואפילו כשאתנו הוא אין בנו כח לכופו לכנוס או לפטור וצעקת אוכרות ואומללות עד לשמים תגיע — או לזאת יקראו חכמי הדור בכלל וירושלים בפרט לאספה את כל חכמי ישראל לירוש' ת"ו לזמן קבוע לטכס עצה על דבר זה ולתקן תקנות האפשריות. — ועל הפרק תקנה מוצעת באופן זה :

א) שיחד עם הקרושין והחופה יצוה הבעל לכתוב ספר פטורין שיחול לאחר ביאתו האחרונה של הבעל, אם אחר זה ימות בלי זרע קיימא, או ישתגע ויעמוד בשגעונו משך שלש שנים, או יעגן אותה משך שלש שנים, הן באונס הן ברצון, והבית דין של ירושלים שיוכאו לפניו הטענות יכיר שהדברים כנים, וכן מטענה שאינו ראוי לאישות, ובעל מומין מזהמים כמו מיני צרעת שונים ר"ל, בכל זה יחול הגט אחר הביאה אחרונה, כשיבורר מהב"ד הקבוע לכך שפרט זה הוא בסוג התקנה.

ב) הגט יהי כתוב בכתב מושיטא על ידי המסדר את הקרושין, ובנוסה קצר מאד, כפי שיהא מתוקן מהבית דין, גם לא יהא נקרא בשם גט אלא בשם ספר פטור על פי תקנת בית דין, וימסרנו לה בעדים, ותניחנו במקום הקנוי לה, ומשומר לדעתה.

ג) עם זה יתקנו שכל הקרושין הנעשין על ידי רב בישראל, הם על תנאי שבאם יזדמנו עניני עגון הנזכרים לעיל, והגט לא יהא קיים או יהא בטל מצד הדין, אז יתבטלו הקרושין מלמפרע, וכל הביאות שאחר כך תהיינה ביאות זנות, והבית דין מטילין ח"ח על הבעל והאשה שלא יכוונו ולא יתרצו לקרושין בהביאות, שלא כפי התנאי הנ"ל.

ה) הבית דין ירפיסו שטרי תנאים מתקנת בית דין של כל ישראל שנה פלונית, ובעת הקרושין ימסרו יחד עם הקרושין שטר תנאים, ויפרסמו התנאים ברבים בספרים ובעתונים ובבתי כנסיות ומדרשות למען לא יצטרך לדבר בענין זה בעת הקרושין, וכל הקרושין הנעשים על ידי רב, בכל אופני התקנה ירשמום בספר ויעידו עדים, גם יודיעו מזה לבית דין היותר גדול שבקהלה או במדינה.

ו) זמן התקנה יקבעו על חמישים שנה, ואחר כך כשימצאו בית דין שאין בה צורך יבטלו אותה אפילו בבית דין קטן מהראשון.

וכשיקראו לאספה את כל הרבנים, יציעו שמי שלא יוכל לבוא יודיע דעתו בכתב וכל מי שלא יודיע דעתו, הרי היא בטלה, ועל פי רוב הנאספים יקום דבר. ובזה הנני מציע לכל רבותי וחברי שמי שיסכים להצעתי יודיעני נא במכתב, ואם אפשר יבוא בדברים, בכתבי העת, וידון בענין זה גם המאנים בזה בבקשה להודיעני, יחד עם טעמם ונמוקם. ואם יעלה בדעתן להוסיף או לגרוע ולשנות הכל יבוא נא ברפוס, למען ידונו עליו. וה' יגדול כל פרצות עמו, ויגאלנו גאולה שלמה בבי"א.